

רוח צה"ל ואהבת המולדת

בהכללת הערך "אהבת המולדת" כערך יסוד גילה צה"ל את דעתו כי יש חשיבות לפיסת הקרקע הקטנה שעליה אנו עומדים, יהיו גבולותיה אשר יהיו, וכי אהבת המולדת היא אחד מיסודות השירות בצה"ל למען הגנת מדינת ישראל, המהווה בית לאומי לעם היהודי, אך גם מדינה דמוקרטית לכל אזרחיה ותושביה. תגובה למאמרו של פרופ' אסא כשר "רוח צה"ל ואהבת הארץ", מערכות 382,

פברואר 2002

סא"ל (מילי) שחר עמיהוד

אכן אין אהבה בפקודה

פרופ' כשר טוען כי אין אהבה בפקודה, וכי אין לכלול בקוד אתי מכל סוג ולכל קבוצה רגש כגון אהבה. לדבריו, בקוד אתי יש לכלול דפוסי התנהגות הניתנים להצגה, להנמקה, לשליטה, להערכה, לטיפוח ולשיפור. לעומת זאת, לדבריו, אין לכלול בקוד אתי שום דבר שאי אפשר לצוות עליו.

אך אליה ושני קוצים בה:

הראשון – גם ב"קוד האתי", שבו גאה פרופ' כשר, נכללים רגשות שונים (אם כי לא אהבה), אשר מהווים בסיס לדפוסי התנהגות, בדיוק כפי שאהבה מהווה בסיס להתנהגות בין-אישית וכפי שאהבת המולדת מהווה בסיס להתנהגות החייל. לדוגמא: בערך "דבקות במשימה" נדרש החייל להילחם באומץ-לב. האם אפשר להציג אומץ-לב? הניתן לשלוט בו ולשפרו?

בערך "אחריות" נקרא החייל לראות את עצמו שותף להגנה על ביטחון המדינה. ואם אין הוא רואה את עצמו שותף, האם ישוחרר מחובתו להגן על המדינה? צאו וראו כמה חיילים אינם רואים את עצמם שותפים, אך מבצעים

"אהבת המולדת".

פעמים אחדות מנסה פרופ' כשר להלך אימים על קוראיו, אם בכותבו כי "אין להניח כי אכן ימצא בר דעת שיעלה הצעה כזאת" (להוסיף את "אהבת הארץ" למסמך "הקוד האתי"); אם בהאשמתו כי אחדים מהתומכים

יש הבדל מהותי בין הגדרת מסמך כ"ערכים וכללי יסוד" בלבד, שבו אולי אין מקום לרגשות, אלא לכרטיס בלבד, לבין הגדרת מסמך "רוח צה"ל" כתעודת זהות ערכית ולא רק נורמטיבית

בכך עושים זאת "מתוך התנסחות מיתממת"; ואם באמצעות קביעתו, בפסקה האחרונה של מאמרו, על דרך השלילה, כי מחייבי הוספת הערך "אהבת הארץ" עושים זאת שלא במלוא האחריות ושלא במתכונת מקצועית.

המסמך "רוח צה"ל" (2001), שהחליף את הקוד האתי הקודם, "רוח צה"ל: ערכים וכללי יסוד" (להלן: "הקוד האתי"), כלל סוף-סוף בתוכו את "אהבת המולדת" כערך יסוד, הנאמר בנשימה אחת עם "נאמנות למדינה", ולא בכדי. אם ב"קוד האתי" הערך "נאמנות" היה אחד מ-11 ערכים, הנה הוא עלה בדרגה והפך לערך יסוד, השואב את עוצמתו ממעין אהבת המולדת.

לא לשווא מתעקש פרופ' כשר במאמרו להשתמש במונח "אהבת הארץ" כתחליף ל"אהבת המולדת": "אהבת המולדת" היא מונח טעון רגשית הרבה יותר מהמונח "אהבת הארץ" ומתאימה לציבורים רבים ורחבים יותר באוכלוסייה. ארץ אפשר להחליף (ועל כך יעידו מהגרים רבים), אך מולדת יש אחת ויחידה. לכן אשתמש במונח

סגן מפקד
אגד ארטילרי

בהכללת הערך "אהבת המולדת" כערך יסוד גילה צה"ל את דעתו כי יש חשיבות לפיסת הקרקע הקטנה שעליה אנו עומדים, יהיו גבולותיה אשר יהיו, וכי אהבת המולדת היא אחד מיסודות השירות בצה"ל למען הגנת מדינת ישראל, המהווה בית לאומי לעם היהודי, אך גם מדינה דמוקרטית לכל אזרחיה ותושביה

להיבנות במהלך הזמן. יותר מכך: אהבת מולדת היא כמעט אהבה מו-לדת, אף בלי להידרש לקלישאה כי האדם הוא תבנית נוף מולדתו. כאמור, זו אולי הסיבה לביטוי "אהבת הארץ" בפי פרופ' כשר, בעוד שבמסמך "רוח צה"ל" נקוטה הלשון "אהבת המולדת".

אכן, אין ערך "אהבת החולה" בקוד האתי לרופאים, שכן רופאים עוסקים במקצועם בתמורה לגמול זה או אחר. אין ערך "אהבת האמת" בקוד האתי של חוקרי מדע, שכן אנו מצפים ממדען שיבסס את מחקרו רק על האמת.

אך אם לא נעמיד ערכים בסיסיים ביותר, אשר אחד מהם הוא "אהבת המולדת", ביסוד השירות בצה"ל, שאינו מן הקלים ובתמורה שאינה ביחס להשקעה, מה יגרום לחייל לרצות לשרת גם בתנאים קשים, להסתער מול אש, לחלוק פיתו עם חברים חדשים? אין די ברוח היחידה, בהזדהות עם החברים ובטיעונים נוספים כדי לעשות זאת

אם לא נעמיד ערכים בסיסיים ביותר, אשר אחד מהם הוא "אהבת המולדת", ביסוד השירות בצה"ל, שאינו מן הקלים ובתמורה שאינה ביחס להשקעה, מה יגרום לחייל לרצות לשרת גם בתנאים קשים, להסתער מול אש, לחלוק פיתו עם חברים חדשים?

לולא אחד או יותר מתוך שלוש אבני הבניין: אהבת המולדת, מחויבות ומסירות למדינת ישראל.

פגיעה בעקרונות הדמוקרטיה

טוען פרופ' כשר כי מבחינת עקרונות הדמוקרטיה אין לטעת רגש.

לפרקטיקה בלבד, לבין הגדרת מסמך "רוח צה"ל" כתעודת זהות ערכית ולא רק נורמטיבית. תעודת זהות ערכית מכילה ערכים בלבד, מהם יסודיים ומהם יישומיים. ערכי יסוד אינם חייבים להיות ניתנים לשליטה או להצגה מדידה, אלא יכולים להיות גם אקסיומות רגשיות, שניתן לחנך אליהן באופן מושכל. אין אהבה בפקודה, אך אהבה אינה דווקא זו הבאה ממבט ראשון או כתכונה טבעית, אלא יכולה

את פעילותם מסיבות אחרות. בערך "נאמנות" נדרש החייל לפעול "במסירות גבוהה להגנה על מדינת ישראל". כיצד אפשר להגדיר את רגש המסירות ולקבוע סולם נמוך-גבוה? איך שולטים במסירות ומטפחים אותה? הניתן לצוות על מסירות, ועוד על מסירות גבוהה?

השני – יש הבדל מהותי בין הגדרת מסמך כ"ערכים וכללי יסוד" בלבד, שבו אולי אכן אין מקום לרגשות, אלא

אין כל בעיה פוליטית

טוען פרופ' כשר כי הנפת הדגל של הזיקה הרגשית לארץ־ישראל תהווה התערבות של צה"ל במחלוקת המפלגת את הציבור. אכן כי כן – זוהי התערבות ברגשותיהם של הרואים ארץ זו ככל ארץ אחרת ואינם משייכים את עצמם דווקא אליה. דרך אגב, חלק מהם משתדלים שלא לשרת כלל בצה"ל. אולם הכללת הערך "אהבת המולדת" ולא "אהבת הארץ" במסמך "רוח צה"ל"

לקח לצה"ל כמה שנים לעמוד על חסרונות המסמך הראשון, אשר היווה תשתית ראויה ומסמך ראשון מסוגו, על מנת לעלות דרגה ולהפיק מסמך שהוא אכן יותר "רוח" וכחות "ספר הפעלה"

שומטת את הקרקע תחת הטיעון הזה. אין כל מחלוקת פוליטית בדבר אהבת המולדת; יש מחלוקת פוליטית ביחס לגבולותיה.

ומכאן להמשך הטיעון: פרופ' כשר מודיענו כי הכללת הערך "אהבת הארץ" בקוד אתי עלולה ליצור מתח פנימי בין הרגש לבין המשימה ומביא לכך דוגמאות. אכן, ניתן למצוא דוגמאות נוספות ליצירת מתח פנימי: האם חייל אשר לכד מחבל־רוצח מבוקש אינו במתח פנימי בין הרצון לנקום את מות חבריו לבין הערך של טוהר הנשק? האם קיום המתח הפנימי מוריד מחובת החייל לציית לפקודה? חייל המסתער מול אש, האם לא יהיה במתח פנימי בין הרצון לשרוד (אינסטינקט טבעי ויסודי) לבין הערך "רעות", שבגיניו יחרף את נפשו?

להערכתו, עצם אי־הכללתו של הערך "אהבת המולדת" או "אהבת הארץ" במסמך "רוח צה"ל" ערכים וכללי יסוד" היא נקיטת עמדה פוליטית,

האומנם? האין אנו משתדלים לטעת רגשות אסתטיים, הומניים ואחרים בילדינו, בתלמידנו ובכל מי שנתון במהלך חינוכי זה או אחר? מוסכם כי אין לכפות רגש, אם בכלל אפשר לעשות זאת, אך הרצון לנטוע את רגש "אהבת המולדת" למעטים אשר מנכרים את מולדתם ומתנכרים לה הוא אקט דמוקרטי כשלעצמו, אף כי אין לדעת האם יצליח אם לאו.

זאת ועוד: מסמך "רוח צה"ל" אינו כופה אהבת מולדת בניגוד לרצונו של החייל, אלא מגדיר את אהבת המולדת כאחד משלושת העמודים שעליהם נשען השירות בצה"ל. מי שאהבת המולדת אינה מרגשותיו, יקום וישרת בצה"ל מתוך מחויבות גרידא למדינה או אף מתוך מסירותו אליה (מסירות שאינה תלויה באהבת המולדת? תמהני).

מוסיף פרופ' כשר וקובע כי לא ראוי לחייב חייל להצטייד באהבת הארץ או להרשות למפקדים לחנכו לאהבה כזאת. מילא תאמר כי זה אינו ערך, וכי אין חובת הצטיידות באהבת המולדת. אך האם אין להרשות למפקדים ולצה"ל כגוף לחנך לאהבת המולדת? גם אם תאמר כי אין מן הראוי לכפות אהבת מולדת, ובצדק תאמר כן, האם לא מן הראוי לנסות לחנך לאהבת המולדת? האם אין לה שום חשיבות? חוששני כי פרופ' כשר, בנסותו לדחות את קבלתו של מסמך "רוח צה"ל" על פני המסמך שהוא חיבר, ואשר עיקר את אהבת המולדת והארץ, ניסה לא רק להמעיט בחשיבותה, אלא לשלול אותה כליל דרך הטיעון המסולף של פגיעה בעקרונות הדמוקרטיה, כביכול.

אדרבא ואדרבא: חלק מהמערכת הדמוקרטית הוא שינוי תשתית, והנה קם דור ובא זמן שבו קובעי המדיניות רואים צורך לכלול את אהבת המולדת כערך יסודי, לחנך לערך הזה ולהתאושש מהמכה הפוסט־ציונית שהוגידעות אלה ואחרים ניסו לכפות על רוב הציבור.

השוללת מראש את זכותנו להגן, מאהבה, על ארץ־ישראל בחיורף נפש – שלילה הן מאלה שנולדו בה (אהבת המולדת) והן מאלה שעלו אליה (אהבת הארץ).

ניסיון להפריך את הסתירות

פרופ' כשר מעלה במאמרו טיעונים בעד הכללת "אהבת המולדת" במסמך "רוח צה"ל" וסותר אותם. להלן אנסה להפריך את הסתירות.

הטיעון: רעיון "אהבת הארץ" יוצר ייחודיות של צה"ל כצבא המדינה היהודית.

הסתירה: אין בכך ייחודיות, הרעיון הופיע במקומות רבים.

ההפרכה: אם הערך "אהבת המולדת" מקובל גם במקומות אחרים ובתרבויות אחרות, מדוע לא נכליל אותו גם אצלנו?

הטיעון: ללא אהבת הארץ אין למסמך "רוח צה"ל" ייחודיות.

הסתירה: יש בו ייחודיות הודות לערכים אחרים, כגון חיי אדם וטוהר הנשק.

ההפרכה: אכן כי כן, מסמך רוח צה"ל צריך להכיל ערכים אוניוורסליים, כגון אמינות, משמעת, דוגמא אישית ואהבת המולדת, ועליהם יש להוסיף ערכים ייחודיים כנ"ל.

הטיעון: קוד אתי ללא ייחודיות יכול לשמש כל צבא, ועל כן הוא קוד אתי פגום.

הסתירה: אין צורך בייחודיות במסמך מקצועי.

ההפרכה: נכון. גם מסמך "רוח צה"ל" צריך להכיל את הערך "אהבת המולדת" כבסיס לדרישות מקצועיות, כפי שקוד אתי של רופאים בעולם מכיל דרישות בסיס אוניברסליות.

הטיעון: כיוון ש"הקוד האתי" פגום, הוא לא רכש לעצמו מקום ראוי בקרב החיילים והמפקדים.

הסתירה: פרופ' כשר מביא דוגמאות להסתמכות על "הקוד האתי".

ההפרכה: לדברי פרופ' כשר, לא ניתן לצוות על רגש. כיצד, אם כן, ניתן לצוות

אין די ברוח היחידה, בהזדהות עם החברים ובטיעונים נוספים כדי לעמוד בשירות קרבי לולא אחד או יותר מתוך שלוש אבני הבניין: אהבת המולדת, מחויבות ומסירות למדינת ישראל

על חייל ועל מפקד לאמץ קוד אתי המבוסס על סט ערכים שאינו מספק אותו? שאינו תואם את חינוכו?

אישית, כאשר קיבלתי את "הקוד האתי" ב-1995, אכן הרגשתי בחסרונות בסיסיים במסמך הטכני והיישומי, ואכן לא יכולתי לאמץ את ערכיו לולא הוספתי את הערך "אהבת הארץ והמולדת" אשר בקרבי גם לפני הוצאת מסמך "רוח צה"ל".

הטיעון: אהבת הארץ מביאה להגברת ההזדהות עם מטרות המשימה הצבאית.

הסתירה: זו תפיסה פסולה מבחינה מוסרית. ממילא, מוטיוציית החייל מבוססת על לכידות היחידה, החברים וכו'.

ההפרכה: ביטוי הגנאי שנקט פרופ' כשר כלפי המפקד החוזר על ערך "אהבת המולדת" מגלה טפח מיחסו למקומה של המולדת, ארץ-ישראל. גם אם תאמר כי אהבת המולדת אינה ערך שצריך להיכלל בקוד אתי, עדיין אינך יכול להטיל דופי במי שרואה זאת כערך ומנסה לחנך את חייליו להכיר בערך הזה. זהו מהלך שהוא מאושיות הדמוקרטיה, בדיוק כפי שפרסום מאמרו של פרופ' כשר בביטאון צבאי רשמי – הגם שאינו תואם את עמדת המטכ"ל – הוא אקט דמוקרטי.

בחייל אשר אין בליבו אהבת מולדת לא יוטל דופי, אם יבצע את תפקידו כראוי, כפי שלא נטיל דופי בחייל שביצע את תפקידו במסירות וכהלכה גם אם לא באומץ-לב. אני מסכים שמוטיוציית החייל אינה מבוססת רק על אהבת המולדת, אלא היא נובעת במידה רבה גם מרוח היחידה, מהזדהות עם המפקדים ועם החברים וכו'. אך למרות זאת, עצם השירות בצה"ל והיכולת לעמוד בדרישות הקשות המופנות כלפי החייל מבוססים במידה רבה על אהבת המולדת כאחד המניעים הראשיים.

הטיעון: ללא הופעת "אהבת הארץ" במסגרת "הקוד האתי" נפגע החינוך להכרה בחשיבות השירות בצה"ל. **הסתירה:** יש חשיבות לשירות

אידיאות בסיסיות ביותר. לקח צה"ל כמה שנים לעמוד על חסרונות המסמך הראשון, אשר היווה תשתית ראויה ומסמך ראשון מסוגו, על מנת לעלות דרגה ולהפיק מסמך שהוא אכן יותר "רוח" ופחות "ספר הפעלה". בהכללת הערך "אהבת המולדת" כערך יסוד גילה צה"ל את דעתו כי יש חשיבות לפיסת הקרקע הקטנה שעליה אנו עומדים, יהיו גבולותיה אשר יהיו, וכי אהבת המולדת היא אחד מיסודות השירות בצה"ל למען הגנת מדינת ישראל, המהווה בית לאומי לעם היהודי, אך גם מדינה דמוקרטית לכל אזרחיה ותושביה.

בצה"ל כארגון ממלכתי. **ההפרכה:** אכן צודק פרופ' כשר בדבריו אלה, ולכן מופיעים במסמך "רוח צה"ל" הן הטיעון הממלכתי ("המחויבות והמסירות למדינת ישראל") והן הטיעון הערכי ("אהבת המולדת") כבסיס לשירות בצה"ל, ואין דרישה אולטימטיבית לעמידה בשלוש אבני היסוד.

סיכום

באקט מסודר הוחלף מסמך "הקוד האתי", שחובר בהשראתו של פרופ' כשר, במסמך "רוח צה"ל" (2001), תוך הפיכת המסמך מיצירה טכנית ויישומית גרידא למסמך ערכי, המושתת על